

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomický teorií

Teze diplomové práce

**Analýza nezaměstnanosti a trhu práce v zemích
Visegradské čtyřky**

Radek Slavík

© 2018 ČZU v Praze

Analýza nezaměstnanosti a trhu práce v zemích Visegrádské čtyřky

Souhrn

Tématem diplomové práce je analýza nezaměstnanosti a trhu práce v zemích Visegrádské čtyřky. Nezaměstnanost je často diskutované téma ve většině ekonomicky vyspělých zemí. Obzvláště v zemích V4 došlo v této oblasti k mnohým změnám, zprvu v 90. letech 20. století, dále spolu se vstupem zemí do Evropské unie. Jedním z dalších důvodů volby tohoto tématu je i stávající situace, v kontextu geopolitického vymezení těchto států oproti ekonomicky vyspělejšími státům Evropské unie. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy v souvislosti s trhem práce, nezaměstnaností a politikou zaměstnanosti. Uvedeny zde jsou definice, členění a druhy těchto pojmů spolu s vysvětlením.

Praktická část se zabývá vývojem nezaměstnanosti a trhu práce v zemích V4 v období 2004-2017. S ohledem na vstup států V4 do Evropské unie ve stejném období, jsou údaje vyplývající z tohoto období mezi sebou porovnávány a analyzovány. V souvislosti s tím jsou zde sledovány dále politiky zaměstnanosti, přičemž je poukázáno na nejpoužívanější aktivní politiky v jednotlivých státech. S ohledem na vývoj trhu práce ve sledovaném období spolu s charakterizováním politiky zaměstnanosti dochází k definování určitých problémů, kterými byli či stále jsou státy V4 vystavovány a ovlivňovány. Následně dochází k vymezení určitých předpokladů a návrhů pro další vývoj trhu práce v těchto zemích nejen v rámci vlastní komparace v oblasti regionu, ale také z části v rámci samotné Evropské unie.

Klíčová slova: nezaměstnanost, trh práce, Visegrádská čtyřka, Česká republika, Polsko, Maďarsko, Slovensko, politika zaměstnanosti, pracovní síla, Evropská unie

1 Cíl práce a metodika

1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je analýza vývoje nezaměstnanosti a trhu práce v zemích Visegrádské čtyřky. Pomocí údajů získaných z národních a mezinárodních zdrojů dochází následně ke vzájemné komparaci těchto údajů, spolu s jejich vysvětlením. Dále je v práci věnována pozornost jednotlivým politikám zaměstnanosti ve sledovaném období v zemích Visegrádské čtyřky. Na základě těchto zkoumaných údajů a jevů jsou definovány určité problémy, kterými byly tyto státy v minulých letech vystaveny. Vymezeny jsou dále předpoklady a návrhy, které by mohly trh práce a nezaměstnanost v budoucnu pozitivně ovlivnit.

1.2 Metodika

V literární rešerši práce je pomocí metody deskripce popsán teoretický základ týkající trhu práce a nezaměstnanosti. Za pomoci nastudování tuzemských a cizojazyčných publikací je představeno téma trhu práce a nezaměstnanosti. V této části práce jsou rozebrány jednotlivé druhy a příčiny nezaměstnanosti, způsob jejího vzniku, důsledky nezaměstnanosti, způsoby snižování nezaměstnanosti a samotný trh práce.

Dále je zde z teoretického hlediska poukázáno na politiku zaměstnanosti, která je zde popsána z aktivního i pasivního hlediska. S ohledem na politiku zaměstnanosti jsou zde dále popsány nástroje politiky zaměstnanosti a institucionální zabezpečení politiky zaměstnanosti

Následující částí je část praktická, která sleduje jednotlivé země Visegrádské čtyřky, konkrétně Českou republiku, Slovensko, Polsko a Maďarsko. V praktické části jsou analyzovány trhy práce těchto zemí a nezaměstnanost za období 2004-2017, s ohledem na vstup těchto států do EU. V kontextu tohoto období následně dochází ke komparaci získaných údajů. Při získávání potřebných údajů je čerpáno ze statistických ročenek daných států, jejich příslušných statistických úřadů a institucí s mezinárodním charakterem. S ohledem na časovou posloupnost jsou dále analyzovány jednotlivé aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti uskutečňované ve sledovaných zemích a jejich nástroje v průběhu zmíněného období. V závěru je kompletní shrnutí práce spolu s komparací zjištěných údajů a poznatků.

1.3 Výsledky komparace

1.3.1 Ekonomika a trh práce

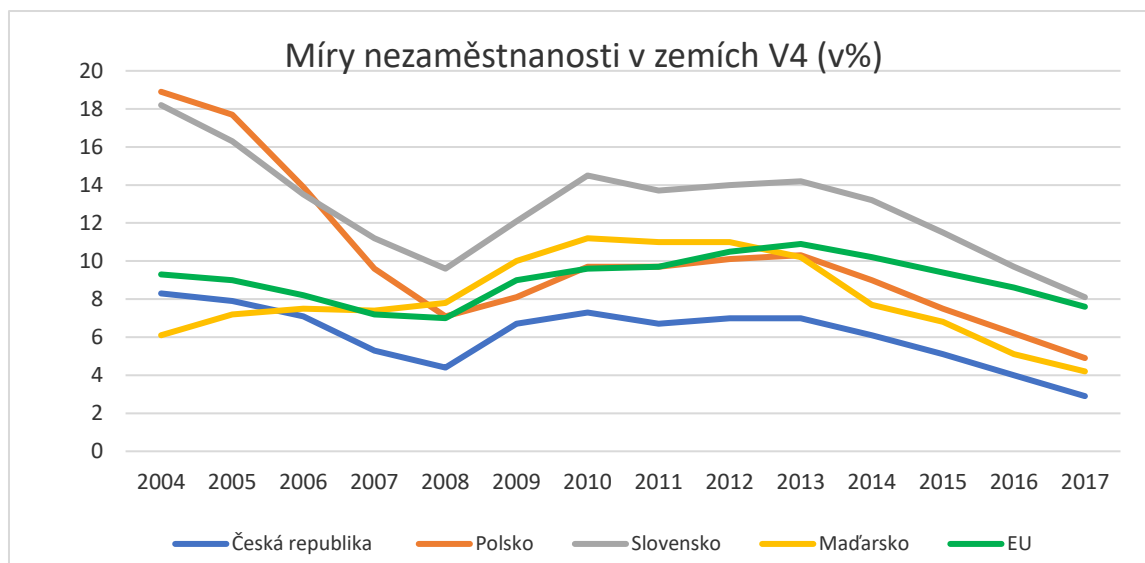
1.3.1.1 Míra nezaměstnanosti

Do Evropské unie vstupovali země Visegradské čtyřky s celkem velkými rozdíly v oblasti nezaměstnanosti. Zatímco míra nezaměstnanosti v Polsku a na Slovensku v roce 2004 atakovala hranici 18 %, v mnohem lepší situaci s ohledem na trh práce se nacházela Česká republika a Maďarska, kterým samotný vstup do Evropské unie velmi pomohl. Míra nezaměstnanosti dosahovala v roce 2004 v České republice **8 %** a v Maďarsku okolo **6 %**. Výhodou České republiky byl již stav z 90.let, kdy jako jedna z mála zemí postkomunistického bloku si dokázala udržet vcelku nízkou nezaměstnanost. Všechny ze sledovaných s výjimkou Maďarska procházeli až do hospodářské krize kontinuálním snižováním míry nezaměstnanosti. Pozitivně se na tomto jevu podepsal zejména velmi dobrá situace v oblasti exportu a přílivu zahraničních investic. Mimořádně se také dařilo ostatním okolním zemím, konkrétně primárně Německu. Prosperující Německo velmi významně pomohlo některým zemím V4, zejména České republice k dalšímu poklesu míry nezaměstnanosti.

V období krize byla nejnižší míra nezaměstnanosti zejména v České republice, kdy se pohybovala okolo **7 %**, což bylo **2 %** pod hranicí průměru Evropské unie. V průměru míry nezaměstnanosti Evropské unie se nacházelo Polsko, kde se míra nezaměstnanosti blížila **10 %**. Nejvyšší míra nezaměstnanosti ze zemí V4 byla stále na Slovensku (**14%**) a následně v Maďarsku (**11,2%**). Míra nezaměstnanosti se v Maďarsku pohybovala od roku 2004 ve stálé stoupajícím trendu. Důvodem tohoto vývoje je mimo jiné v politických opatřeních, které byly v zemi přijaty v 90. letech. Tyto opatření jsou zejména výsledkem reforem v oblasti zaměstnanosti, kdy byla ze strany státu významněji podporována forma předčasného odchodu do důchodu u starších a méně kvalifikovaných pracovníků.

Dalším důležitým faktorem, který napomáhal nízké nezaměstnanosti v Polsku a České republice oproti ostatním zemím byl flexibilní měnový kurz a zdravý bankovní sektor. Flexibilní kurz měny se pozitivním způsobem projevil v oblasti exportu těchto zemí. Schopnost depreciace měny měla v této době zásadnější význam. Faktor flexibilní měny však nemohlo využít Slovensko, které od roku 2009 přijalo novou měnu euro. Významně se v České republice dále projevil nově přijaté protikrizové opatření. Protikrizová opatření využilo ve velké míře také Německo, což nadále pomáhalo udržovat míru nezaměstnanosti na jedné z nejnižších měr nezaměstnanosti v rámci V4 i průměru EU.

Graf: Vývoj míry nezaměstnanosti V4

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Míra nezaměstnanosti v zemích V4 a Evropské unii dále stoupala, až do roku 2013. Nejvyšší rozdíl v nezaměstnanosti se v roce 2013 nacházel mezi Českou republikou a Slovenskem, rozdíl přitom činil **7,3 %**. Míra nezaměstnanosti v Polsku a Maďarsku se pohybovala v hodnotě **10,2 %**, tedy průměru Evropské unie.

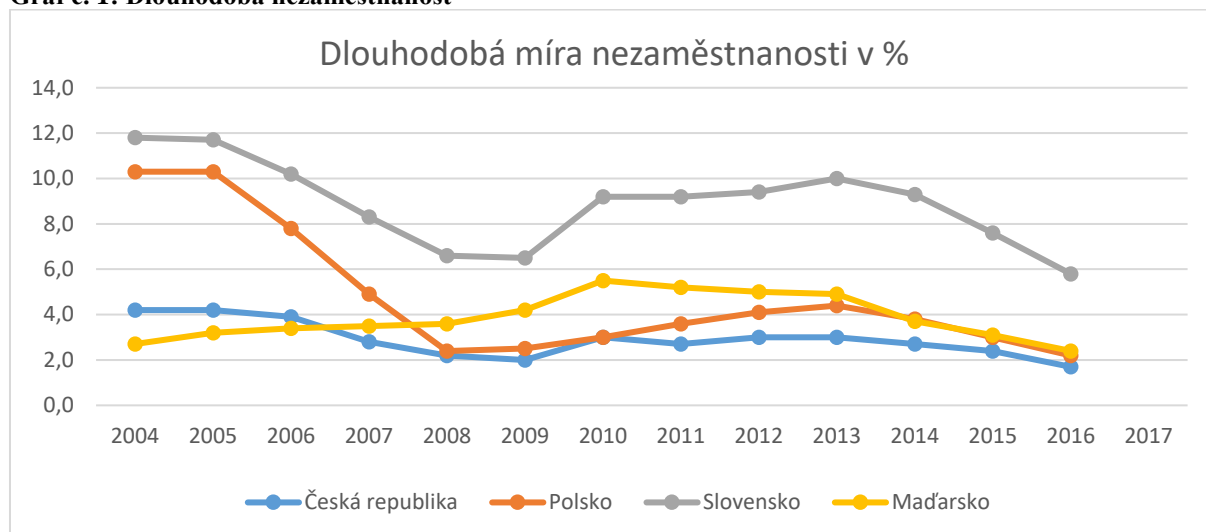
Od roku 2004 je patrné větší oživení trhu a zlepšují se situace na trhu práce. Míra nezaměstnanosti byla stále nejnižší v České republice, **6,1 %**. Míra nezaměstnanosti v Polsku (**9 %**) a Maďarsku (**7,7 %**) se pohybovala pod průměrem Evropské unie, který dosahoval hodnoty okolo **10 %**.

V následujícím období, až do roku 2017 se trh práce vyznačoval stále se snižující mírou nezaměstnanosti. V roce 2017 byla nejnižší míra nezaměstnanosti v České republice a zároveň v celé Evropské unii, když míra nezaměstnanosti byla **2,9 %**. Druhým státem s nejnižší nezaměstnaností mezi zeměmi V4 bylo Maďarsko, jehož míra nezaměstnanosti byla **4,2 %**. Třetí nejvyšší míru nezaměstnanosti v roce 2017 mělo Polsko, zde míra nezaměstnanosti činila **4,9 %**. Nejvyšší nezaměstnanost na konci sledovaného období dosahovalo Slovensko, kde míra nezaměstnanosti měřila **8,1 %**.

Všem státům se dále dařilo od roku 2013 snižovat míru dlouhodobé nezaměstnanosti. Významný rozdíl lze však sledovat u Slovenska, kde v roce 2013 míra dlouhodobé nezaměstnanosti docílila **10 %**. Po roce 2013 došlo k výraznějšímu poklesu, až na **6 %** v roce 2016, hlavně v důsledku efektivnější aplikace státní politiky zaměstnanosti. Důvody této dlouhotrvající nezaměstnanosti jsou především ve východní části země, kde se míra nezaměstnanosti dosahuje dvouciferných hodnot v závislosti na dané oblasti. Dlouhodobá míra

nezaměstnanosti se snižovala od roku 2013 také i u ostatních států zemí V4. Nejnižší dlouhodobá nezaměstnanost je v České republice **1,9 %**. Také u ostatních států se dlouhodobá nezaměstnanost pohybuje okolo **2 %**

Graf č. 1: Dlouhodobá nezaměstnanost

Zdroj: Eurostat

1.3.2 Politika zaměstnanosti

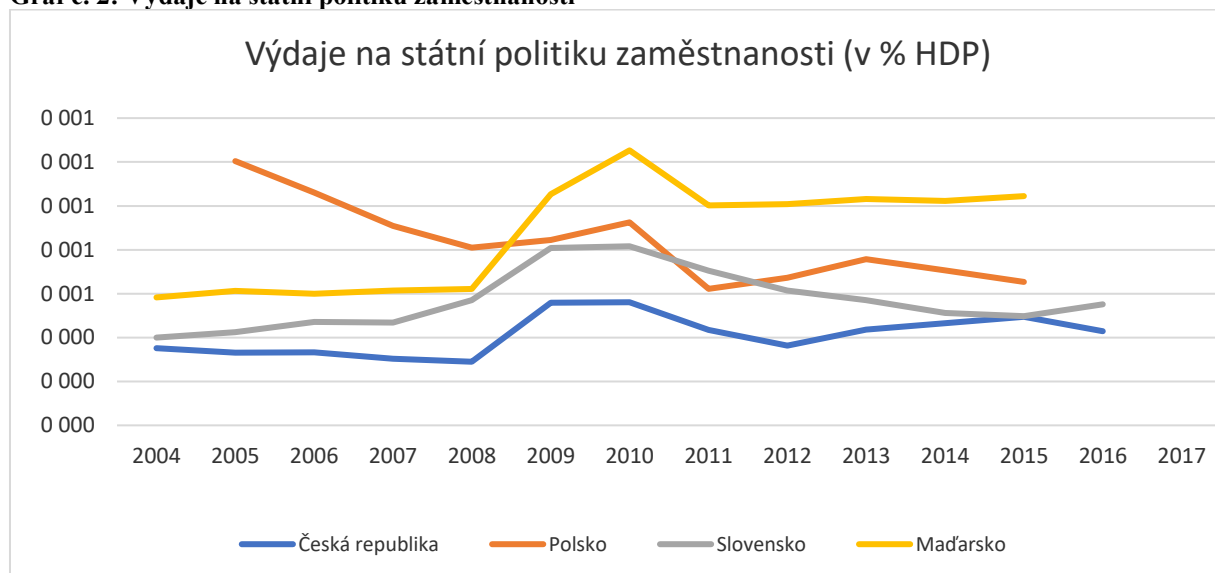
Politika zaměstnanosti všech zemí V4 se vyznačuje především velmi podobným institucionálním uspořádáním. U všech zemí se politikou zaměstnanosti zabývají především Úřad práce a Ministerstva práce. Všechny státy s výjimkou České republiky má také orgány zabývající se přímo politikou zaměstnanosti.

Z následujícího grafu znázorňující celkové výdaje na státní politiku vyplývá, že v průběhu sledovaného období od roku 2004 vynaložilo nejvíce finančních prostředků k poměru HDP Maďarsko. Nejvyšší výdaje Maďarsko vynaložilo především okolo roku 2010, kdy poměr k HDP činil **1,2 %**. Oproti tomu nejnižší výdaje na politiku zaměstnanosti vynaložila Česká republika (0,56%). Nejvyšší nárůst lze sledovat v období hospodářské krize, kdy opatření v rámci zaměstnanosti se snažili více podporovat zaměstnanost v rámci aktivní politiky, zároveň bylo vynakládáno velké množství prostředků na pasivní politiku zaměstnanosti v rámci podpory v nezaměstnanosti.

Po tomto období je od roku 2011 u všech zemí V4 mimo Maďarska patrný pokles výdajů na politiku zaměstnanosti. Výjimku tvoří Maďarsko, které v posledních letech navyšovalo své výdaje. Zároveň je však na tyto výdaje negativně nahlíženo Evropskou komisí, která upozorňuje, že valná většina prostředků plynoucí na podporu zaměstnanosti je čerpána

neefektivně. Z pohledu efektivity se jako neúčinnější politika zaměstnanosti jeví ta v České republice. S ohledem na vynaložené prostředky a míru nezaměstnanosti je na tom Česká republika nejlépe ze zemí V4.

Graf č. 2: Výdaje na státní politiku zaměstnanosti

Zdroj: Eurostat, Vlastní zpracování

2 Zhodnocení a doporučení

Z analýzy nezaměstnanosti a trhu práce vyplývá, že v rámci hodnocených zemí dosahuje Česká republika nejstabilnější pozice v oblasti nezaměstnanosti a trhu práce mezi státy Visegrádské čtyřky. Stabilní a pevná pozice v rámci regionálního trhu práce i Evropské unie vyplývá z dlouhodobých statisticky a hospodářsky podpořených dat. Míra nezaměstnanosti i vývoj hrubého domácího produktu má, až na výjimky v podobě hospodářské krize stabilní charakter. Stabilita v oblasti nezaměstnanosti se mimo jiné projevila i v meziročním srovnání dlouhodobé nezaměstnanosti, která naopak činí největší potíže s jejím potíráním na Slovensku. V důsledku vysoké nezaměstnanosti jsou zaměstnavatelé na trhu práce v ČR ochotni přijímat i méně kvalifikovanou pracovní sílu, z tohoto důvodu jsou zaměstnáváni pracovníci, kteří by za jiných podmínek měli s pracovním uplatněním na trhu práce problémy. V důsledku tohoto vývoje lze sledovat v datech stálý kontinuální pokles nejen v samotné míře nezaměstnanosti, ale také v míře dlouhodobé nezaměstnanosti.

Pro podporu zaměstnanosti a ochrany trhů práce jsou v jednotlivých státech Visegrádské čtyřky využívány příslušné formy aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti. V důsledku regionální a hospodářské podobnosti jsou ve státech Visegrádské čtyřky využívány nástroje

politiky s obdobným charakterem v rámci státní politiky zaměstnanosti. Částečně se však liší využití nástrojů v jednotlivých zemích. V souvislosti s aktivní politikou zaměstnanosti jsou využívány v zemích V4 především formy politik, jako jsou rekvalifikace a investiční pobídky. V rámci provádění rekvalifikací se je soustředěno zejména na mladší a starší ročníky uchazečů, jimž jsou i uzpůsobeny jednotlivé rekvalifikační kurzy. V tomto ohledu má Česká republika celkem spolu s ostatními státy fungující systém. Výjimku tvoří Maďarsko, které i přes výrazně navyšující se výdaje na politiku zaměstnanosti disponuje nízkou úspěšností v oblasti rekvalifikací. V tomto případě se vysoké výdaje na politiku zaměstnanosti spolu s nízkou efektivitou a rekordním financováním v období hospodářského prospěchu jeví jako neefektivní. Dalším nástrojem aktivní politiky, kteří se nejčastěji využívá jsou investiční pobídky, které mají především charakter podpory hospodářsky zaostalejších regionů ve všech zemích V4.

V rámci pasivní politiky zaměstnanosti jsou využívány nejčastěji dávky v nezaměstnanosti. Ve výdajích na pasivní politiku zaměstnanosti je nejčastější formou výdajů dávky na podporu zaměstnanosti. S ohledem na dlouhodobou nezaměstnanost by státy měli dbát na to, aby byl rozdíl mezi minimální mzdou a přidělovanými dávkami v nezaměstnanosti znatelnější a motivoval osoby k ucházení se o práci. S ohledem na pobírání dávek je nejstriktnější Polsko a Slovensko, kde na přiznání příslušné dávky musí uchazeči odvádět pojistné po dobu dvou třetin rozhodného období. (rozhodné období v Polsku činí 12 měsíců, na Slovensku to jsou 2 roky). Co se týká celkových výdajů na aktivní a pasivní politiku, je zde znatelná změna ve využívání těchto nástrojů od vstupu do Evropské unie. Z počátku od roku 2004 byly využívány výdaje z velké většiny na pasivní politiku v rámci politiky zaměstnanosti. V posledních letech, hlavně v důsledku hospodářské krize, je nahlíženo na aktivní politiku zaměstnanosti s větší důležitostí. Do popředí je teď dávana především forma aktivní politiky zaměstnanosti s vidinou zlepšujícího se stavu na trhu práce.

3 Literatura

BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. *Makroekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 9788073802455.

BUCHTOVÁ, Božena a kolektiv. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2002. 240 s. ISBN 80-247-9006-8.

BUCHTOVÁ, Božena a kolektiv. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2002. 240 s. ISBN 80-247-9006-8.

BROŽOVÁ, Dagmar. *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-16-4.

BROŽOVÁ, Dagmar. *Kapitoly z ekonomie trhů práce*. Praha: Oeconomica, 2012. ISBN 978-80-245-1880-0.